

סיכום: כיצד עלינו להעריך את המציאות שיוצר ההסכם?

עמוס ידלין

ההסכם שהושג בין המעצמות לאיראן הוא הסכם בעייתי מאוד – הסכם רע לישראל. עם זאת הוא מכיל מספר הישגים לטווח קצר. ההסכם מסיג את תכנית הגרעין האיראנית למרחק שנה מפצצה, מצמצם אותה ומשית עליה משטר פיקוח חודרני הרבה יותר מהנוכחי, הכולל כניסה למתקנים צבאיים. לפחות לעשר השנים הבאות, איום החימוש הגרעיני באיראן פחת. גם אחרי חמש עשרה שנים איראן מחויבת לא לפתח נשק גרעיני – אם כי מידת האמון בעמידתה של איראן במחויבות זאת, לאור התנהגות העבר, נמוכה.

בטווח הבינוני והארוך התמונה קודרת הרבה יותר, משום שההסכם נותן לגיטימציה להיותה של איראן מדינת סף גרעינית. מעמד זה, שיבוסס לאחר הסרת המגבלות הזמניות על היקף התכנית, יאפשר לאיראן להעשיר אורניום ללא הגבלה, להציב מספר בלתי-מוגבל של צנטריפוגות מתקדמות, לחזור להעשיר אורניום ל-20 אחוזים, לעסוק בעיבוד מחדש של פלוטוניום, וכך להתייצב, כפי שאמר נשיא ארצות הברית, "במרחק פריצה אפסי מפצצה". הסטנדרטים והנורמות שאושרו לאיראן, גם בטווח הקצר וגם בטווח הארוך, יקשו להתמודד עם השאיפות הגרעיניות של מדינות נוספות במרחב, אשר עשויות לדרוש בעקבות ההסכם את הזכות לפתח רף יכולות דומה.

בהיבטים הלא גרעיניים, ההסכם בעייתי מאוד ומהווה אתגר משמעותי לביטחונה הלאומי של ישראל, מכיוון שהסרת הסנקציות תזרים לאיראן מידית מעל מאה מיליארד דולר, ומאות מיליארדים נוספים לאורך העשור הקרוב. כספים אלו, גם אם רובם יושקעו בשיפור הכלכלה האיראנית, יותירו די והותר לחיזוק כוחה הצבאי הקונבנציונאלי של איראן, פיתוח מערך הטילים הבליסטיים, פיתוח התעשייה הצבאית שלה, תמיכתה בשימור משטרו של אסד ושאר שאיפותיה ההגמוניות ופעילויותיה החתרניות במזרח התיכון. אפילו שבריר מהסכום הזה יספיק כדי לשלש את התקציב השנתי של ארגוני טרור כמו חזבאללה, חמאס והג'האד האסלאמי הפלסטיני.

מהי אם כן המדיניות הנכונה לעת הזו? ראשית, על ישראל להגיע להבנות עם ארצות הברית כיצד להתמודד יחד מול הסיכונים הנובעים מן ההסכם. הסכמות והבנות אלו צריכות לכלול את התחומים הבאים: שיתוף פעולה מודיעיני לפיצוי על הפערים בתחום

הפיקוח; הגדרה ברורה של מה מהווה הפרה משמעותית של ההסכם; מנגנוני תגובה למקרה של הפרה; חבילת סיוע ביטחונית, שתחזק את יכולתה של ישראל להתמודד עם האיומים שינבעו מהתחזקות איראן ושלוחות הטרור שלה; יכולת סיכול של פריצה איראנית לפצצה. הבנות אלו יש לעגן כעת ב"הסכם מקביל" עם האמריקאים. שנית, כעת, משנחתם ההסכם המחמיר את מצבה האסטרטגי של מדינת ישראל, יש לבנות את הכוח הצבאי והמדיני של ישראל כך שישפק מענה לשינוי שלילי זה. על אף האספקטים השליליים ארוכי הטווח של ההסכם, דווקא חמש השנים הקרובות נותנות "פסק זמן" שמאפשר להכין את צה"ל ואת מדינת ישראל לאתגרים הצפויים בטווח הזמן הבינוני והארוך: לבנות את הכוח להגנה טובה יותר מאיומי טילי קרקע-קרקע ורקטות קצרות-טווח באמצעות פיתוח מערכות הגנה מרקטות וטילים, לחזק את האופציה הצבאית האסטרטגית מול איראן ולהגיע להבנות והסכמים עם בעלות בריתה של ישראל על אודות המענה לסיכונים הנובעים מההסכם. שלישית, יש להיערך לאפשרות של תפוצה גרעינית במזרח התיכון. לאחר ש"הסכם וינה" העניק לגיטימיות לבניית תשתית גרעינית רחבה באיראן, אשר מאפשרת פריצה מהירה לעבר פצצה גרעינית, יש חשש שרף זה ייהפך לסטנדרט אזורי. על מדינת ישראל לעקוב אחרי התפתחויות בעייתיות אלו ולפעול ביחד עם הקהילה הבינלאומית למניעתן. ולבסוף, על ישראל להימנע מהתערבות במערכת הפוליטית האמריקאית, למרות החומרה שבה היא רואה את ההסכם. הקונגרס האמריקאי אינו מקום, שנכון שמדינת ישראל תתערב בו במאבק מפלגתי. חובתה של מדינת ישראל לשתף עם תומכי ומתנגדי ההסכם את הערכותיה על חומרתו, אך תוך הקפדה על כך שהדיון הפוליטי ימוצה ללא התערבות ישראלית.